

DİL, DÜŞÜNCE, SANAT KAVRAMLARI VE BİRBİRLERİYLE OLAN İLİŞKİLERİ

Arş. Gör. Melek Şahindokuyucu*

ÖZET

İnsanı diğer canlılardan ayıran en büyük özellik: Zekası ve düşünme yeteneğinin varlığı, içindeki yaratma duygusudur. Bütün diller, ilk olarak çocuğun annesinin karnından, anne kucağına geçişi ile belirmeye başlar. Çocuğun usunda yer alan duygu ve düşüncelerini (iç dünyasını) dış dünyaya aktarımını sağlayan dil, bireyin gelişimi ve büyümesiyle birlikte bireye özgü olarak gelişir. İnsan varlığının dış dünyası ile iç dünyası arasındaki sürekli ve dengeli bağlantı, öğrenme yolu ile elde edilen dil ile kurulabilmektedir. Sanat kavramında dil, çeşitli söylemlerle karşısındaki kişiye ulaşmaktadır. Sanatın dili, sanatçısının onu yorumlayışıyla doğru orantılıdır. Özellikle görsel sanatlarda, dil-düşünce-duygu işbirliği, sanatsal eserleri yorumlayışta sanatçının yaratıcılığına temel oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Dil, düşünce, sanat, duygu

THE CONCEPTS OF LANGUAGE-THOUGHT, ART AND THEIR RELATIONSHIP WITH EACH OTHER

Abstract

The most important feature of human beings that differentiates them from other creatures is intelligence, the skill of thought and the creativity in thinking. All languages first emerge with the child being transferred from the mother's womb to the mother's breast. Language that expresses the child's feelings and thoughts in his mind (his inner world) to the outer world develops in parallel with the growth of each unique individual. The continuous and balanced connection between the inner and the outer world of the human beings is formed through language that is acquired via learning. Language within the concept of art is to reach its addressee through a variety of discourse. The language of art is connected to the artist who interprets it. The cooperation of language-thought-feeling, especially in visual arts, forms the artist's creativity in interpreting works of art.

Key Words: language, thought, art, feeling

---

* Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Resim Eğitimi Bölümü

DİL, DÜŞÜNCE, SANAT KAVRAMLARI VE BİRBİRLERİYLE OLAN İLİŞKİLERİ

Dil, düşünce ve sanat birbirlerini tamamlayan, insan canlısına özgü kavramlardır ve bu kavramların birbirleriyle olan ilişkilerini irdelemeden önce kısa tanımlamalar bu konuya bir başlangıç olabilir.

Dil: En basit tanımı ile bir bildirim aracıdır. Genel anlamda ise, bildirişim bir araç vazifesi gören ilkel veya gelişmiş bir işaret sisteminden yararlanılarak bir bilginin, bir duygunun bir yerden başka bir yere, bir zihinden başka bir zihine aktarılması olayıdır. İnsanlar arasındaki anlaşmayı sağlayan en gelişmiş bildirişim aracı dildir. Hayvanlarda bildirişim ilkel şekilde ve bir içgüdü ile gerçekleştirildiği halde, insanlarda dil vasıtasıyla yüksek düzeyde bir sistem haline ulaşmıştır (Korkmaz ve diğerleri. 1995.s.1).

DÜŞÜNCE: İlkokuldan edindiğimiz en basit tanımıyla “İnsanı hayvandan ayıran en büyük ayrıcalıktır.” Dilin, sözcüklere dökülmeden önce, beyinde oluşmuş birikintisidir.

SANAT: Artık eskimiş bir formülleşmeyle sanat “İnsanoğlunun yarattığı yapılarda güzellik ülküsünün ifadesi” biçiminde tanımlanır (Sözen/Tanyeli. 1992.s.208).

Yaşadığımız toplumda, sanatın tanımı neredeyse her bireye göre değişmektedir. Fakat bu değişik sanat tanımlamalarının içinde değişmeyen tek kavram yaratıcılıktır.

Dil , Düşünce , Duygu Ve Sanat Bağlantısı

İnsanı diğer canlılardan ayıran en büyük özellik zekası ve düşünme yeteneğinin varlığı, içindeki yaratma duygusudur.

Hayal eden, düşünen ve duygularını kullanabilen birey, bu üçlemenin (hayal – düşünce – duygu) sonucunu, söz olarak, davranışlar veya yaratıcılığını kullanarak bir eser ortaya koyma biçimiyle kendi benliğinin dışına aktarır.

Yazı düşünceyi somutlaştırır, sanat biçimleri de, düşünceyi tüm ruhsal ve duyarlıksal içerikleriyle, yaratıcılıkla harmanlayarak ifadelendirir.

Bütün diller ilk olarak çocuğun annesinin karnından, anne kucağına geçişi ile belirmeye başlar. Çocuk önceleri aç ya da susuz olduğunu ağlama biçimiyle anlatmaya çalışırken, sonraları yakın çevresinde duyduğu sözleri taklit etmeye başlar. Duyduğu bu sözlerin de birer anlamı olduğunu sezgiler ve düşünme yetisiyle birlikte konuşmaya başlar. İlk bebeklik döneminde, atılmalar, el – kol hareketleri, ebeveynleri taklit ile oluşan bu anlaşma, dil gelişimi ile gerçek biçimini alır. Dil, bireyin çocukluktan yetişkinliğe olan gelişiminde aile ve çevresinin onun kimliğini betimlemelerindeki ilk araçlardan biridir. Çocuğun usunda yer alan duygu ve

düşüncelerini (iç dünyasını) dış dünyaya anlatmasını sağlayan dil, bireyin gelişimi ve büyümesiyle birlikte bireye özgü olarak gelişir.

Görülüyor ki, insan varlığının dış dünyası ile iç dünyası arasındaki sürekli ve dengeli bağlantı, yavaş yavaş ve öğrenme yolu ile elde edilen dil ile kurulabilmektedir. Bu bakımdan dil, insan benliğinin ayrılmaz bir parçası ve zengin bir üründür. Düşünce ve duyguların dışarıya aktarılmasıyla varlık kazanmıştır. Gerçi dil, düşünce ilişkisi açısından bütün dil bilimciler aynı görüşü benimsemiş değillerdir. R.W. Lanpacker gibi bazı dil bilimciler müzik besteleme, resim heykel yapma gibi faaliyetlerin dille ilişkisi bulunmadığını dikkate alarak dil olmadan da düşünülebileceğini görüşünü benimsemişlerdir. Onlara göre düşünme, dilden ayrı, bağımsız ve bilinçli bir zihin işlemidir. Yalnız, bunları düşündüren ve görüşlerini dayanaksız kılan nokta: Adalet, erdem, merhamet, güç, kudret, vicdan, olgunluk, bıkkınlık gibi soyut kavramların dil olmadan anlatılamayacağı hususudur. Buna karşılık diğer bazı dilbilimciler, Platon'dan beri süregelen görüşü benimseyerek konuşma ve düşünmeyi birbirinden ayırmazlar. Düşüncenin ancak dille gerçekleşebildiği görüşünü benimserler. Bu iki farklı görüş karşısında biz, dil ile düşüncenin nitelikleri bakımından iki ayrı işlem olduklarını benimsemiş olsak bile müzik, resim gibi istisnalar dışında düşünce ve duygu ürünlerinin insan benliğinin dışına yalnız dille aktarılabilceğini kabul etmek zorundayız. Bu gerçek karşısında, dil ile düşünce arasında yakın bir ilişki bulunduğuna şüphe yoktur. İnsan zekasının, insandaki sınırı çizilemeyen duygu ve düşüncelerin ürünleri, kendi benliğinin dışına dille aktarıldığına göre, dil ile düşünce iç içe girmiş durumdadır. Karşılıklı ilişkiler açısından bunları birbirinden ayırmak mümkün değildir. Konuşmalarımız ve sözlerimiz daha doğrusu dilimiz, bir bakıma düşünce ve duygularımızın dışı uzanmış görüntüleridir. Zihindeki kavramların ses kalıplarına dönüşmüş sembolleridir. Duygu ve düşüncelerimizdeki genişlik, derinlik ve anlamlılık ifadesini ancak dille gerçekleştirebilir. Eğer bir dil anlatım gücü bakımından yeterince genişlik, dolgunluk, derinlik ve olgunluk kazanamamışsa, insanın iç dünyasındaki birçok değerler dışı verilme imkanından yoksun kalır (Korkmaz ve diğerleri. 1995.s.3).

Düşünceyi kaynak alır, dili araç eder, duyguyu da kalbimize koyup yaşam denen yola çıkarsak ve mantığımızla beynimizdeki tartıyla tartarsak içimizde var olan yaratıcılığımızı da üzerine eklersek ortaya çıkaracağımız ürün sanat adına bir küçük başlangıçtır.

Sanat kavramında, düşüncenin yeri doldurulamaz, dil de düşünceye eşlik eder. Nesnel olarak ele alırsak dili, sanatın diline indirgersek ve bu sanat eğer görselliğe hitap ediyorsa, örneğin: Resimse ele alınan sanat kolu çizgiler, renkler, lekeler, ışıklar, gölgelerdir resmin dili, edebiyatsa ele alınan sanat kolu, sözcüklerdir edebiyatın dili. Müzik ise ele alınan sanat kolu notalar, çalgılar, sestir müziğin dili,

sinemanınki beyaz perdedir, balenin ve dansın dili hareketlerdir. Zamana, mekâna göre değişir dillerin akıcılığı, kimi zaman yumuşacık, kimi zaman sert, kimi zaman öğretici, kimi zaman alaycı, kimi zaman suskun, hırslı, hisli, işlevsel, tembel, çalışkan, azimlidir.

Dil eğer duyulan kulaklar tarafından güzel kabul edilmişse onun besleyici kesesi olan düşünceyi de önemsemek gerekir. Orta çağdan bu yana filozofları neredeyse ölümün eşiğine getiren düşünce kavramı dile kemik olmuştur. Düşünce aynı zamanda yaratıcı edimin de kaynağıdır, yeryüzündeki insan yapısı olan her şey bir düşüncenin ürünüdür. Ama bu düşünceden kast edilen olumlu, yapıcı olan düşüncenin somutlaşmasıdır.

Sanatsal yaratıcılık dediğimiz disiplinde düşünce ve duygu merkez görevi görürler. Kendi ana dilini çok iyi kullanabilen bir insanın düşünme sistemi çok gelişmiştir. Düşünce zenginliği dil zenginliğini getirmiştir. Sanatta, türlü metalarla kendini gösteren düşünce bireyler karşısında soyut olma özelliğini sürdürüp farklı biçimlerde somutlaşmıştır. “Ne zor şeydir düşünce farklılığının olması” diye düşünenlere, “Ne güzel şeydir farklı düşüncelerin oluşturduğu mozaik” diyenler de vardır.

Sözcükleri görsel sanatlarda değişen sanat dili, artık kelimelerle değil, renk, ışık, gölge ve çizgilerle ifade edilirken yine insana bir başka insanın iç dünyasını anlatmaktadır, değişen sadece anlatım biçimidir. Bir ürün ortaya konmaya çalışılan sanatsal yaratım sürecinde de kişi daha çok kendi içine dönük yoğunlaşma yaşar.

Oysa, “Sanat Felsefesi” kitabının yazarı İ. Turgut’a göre, sanatsal yaratım sürecinde bizim insanımızda (Türk toplumu için) daha çok içe dönük yoğunlaşma olup dışa dönük yoğunlaşma yoktur. Sanat, daha çok dışa dönük yoğunlaşma işidir. Amatör sanatta içe dönük yoğunlaşma vardır. Bu nedenle profesyonel sanat yerine daha çok amatör sanat vardır. Aslında sanat eseri, sanatçının zihninde oluşmaktadır. Bir şiir ya da tablo böyle oluşmaktadır. (Turgut. 1993.s.137)

Sanatın, insanda ilginç soru işaretleri oluşturmasının bir yönü de, ortaya çıkan sanat eserinin tek olup yaratıcısı tarafından bir defaya mahsus oluşturulmasıdır. Bu görüş üstünde çalışmalar yapmış olan İtalyan felsefeci B. Croce, yaratma eylemine izlenimler ile başlar. Bu izlenimler doğaya, hayata ve topluma ait izlenimlerdir. Sanatçı yaşamı boyunca sürekli olarak izlenimler almaktadır. Bunlar, zihin için bir ham malzeme oluşturur. Tunalı'nın da belirttiğine göre, ikinci basamak ifade ya da ruhsal, estetiksel sentezdir. Bu basamakta ruh ya da zihin dış dünyadan aldığı bu ham malzeme içinden bir ayıklama yapar ve bu ayıklama sonucunu ifadeye dönüştürür. Asıl yaratmada bu ifadede yoğunlaşır. İfade, ya da anlatım ise, sanatçının ruhunda, ya da zihninde meydana gelen bir fenomendir. Üçüncü basamak hedonistik eşlik basamağıdır. Bu sanatçının, ruhunda ya da zihninde meydana gelen ifadeye bir haz duygusunun eşlik etmesidir. Dördüncü basamak, estetik olgunun

fizik fenomenlere, yani bir dile aktarılmasıdır. İşte, Croce'nin yaratmayla ilgili olgunun bir dilde kendisini bulması böyle olmaktadır. İşin ilginç yanı, bu dil sanatçının zihninde ya da ruhunda oluşmaktadır. Fakat Croce'nin yaratma sürecinde ilginç olarak gördüğü şey yaratmanın her zaman olmayacağı, bazen olabileceği estetik fenomenin bazen ifadeye dönüşebileceğidir. Bu bakımdan bir şiir, bir resim, bir müzik parçası ancak sanatçının zihninde, ya da ruhsal dünyasında bir defa oluşmakta, sanatçı istese de aynı şeyi bir daha yapamamaktadır. Sanattaki teklif, özgürlük olayı da bu olsa gerek. Yani Leonardo "Mona Lisa"yı bir kez resmedebilir. Cahit Sıtkı "Otuz Beş Yaş" şiirini ancak bir kez yazabilir. Sanatta yeniden üretim (aynı ürünün tekrarı), bu açıdan mümkün olmamaktadır. Ancak başka bir zaman ve mekan dilimi içinde yapılabilir. Ama bu yeniden yapılan, artık o eski eser değildir. (Turgut. 1993.s.43)

Bu bağlamda, sanat düşünce ile beslenip değişik dil biçimleriyle gelişip yaratıcılığın da katkısıyla meydana gelen bir bileşkeler silsilesinden başka bir olgu değildir. İnsan dünya üzerinde var oldukça dil'de, düşünce'de, sanat'ta var olacak, birbirleriyle etkileşim sağlayacak ortaya özgün ürünler, özgür düşüncede oluşmuş tasarımlar çıkacaktır.

KAYNAKÇA

- Korkmaz, Z, Ercilasun. B.A, Zülfikar. H, Akalın. M, Gülensoy.T, Parlatur.İ, Birinci. N (1995). *Yüksek Öğretim-Öğrencileri İçin Türk Dili ve Kompozisyon Bilgileri*. (4.baskı). Ankara: Yüksek Öğretim Kurulu Matbaası
- Sözen. M, Tanyeli. U. (1992). *Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Evrim Matbaacılık.
- Turgut. İ. (1993). *Sanat Felsefesi*. İzmir: Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş.